

Recenzní posudek na publikaci
doc. PhDr. Petra Saka, CSc. a Mgr. Karolíny Kolesárové

„Sociologie stáří a seniorů“

Prof. PhDr. Zdeněk Kolář, DrSc.

Obecně lze posuzovanou odbornou publikaci charakterizovat jako všestrannou analýzu stáří a seniorův naší společnosti, která je založena na teoretickém a metodologickém vybavení autorů, podložená rozsáhlými výzkumy seniorů i dalších generací. Situace především současných seniorů je analyzována vždy v souvislosti s přesnými, výstižnými poznatky o společenském dění u nás i ve světě, včetně zasazení této generace seniorů do konkrétního společenského dění a významných společenských událostí, které tuto generaci formovaly a kterých se právě tato generace aktivně účastnila. Výrazně se tak prosazuje jasné pochopení obecného i zcela konkrétního sociálního dění, se zvýrazněním politických a ideologických aspektů; včetně velice kritického posouzení hodnotových orientací jednotlivých generací v průběhu vývoje společnosti i v současnosti. Základní pozitivum této publikace je tedy výrazné zasazení současných seniorů do společenského dění; řekl bych že práci zdobí široký rozhled o událostech ve světě i doma za dlouhou řadu let.

Studie je svou podstatou mnohem širších rozměrů i když se, zejména prostřednictvím výzkumu, věnuje velice podrobně stáří a seniorům. Je další výrazný klad práce, že seniory zasazuje do komplexní analýzy problematiky generací a to včetně analýzy samotné kategorie generace, podrobné charakteristiky jednotlivých etap vývoje s důrazem na mladou generaci stáří. Analýza tedy prochází všechny generace, jejich přínosy i negace, jejich vztahy, jejich determinovanost. Seniory – a jde vždy především o seniory současné, kteří byli „utvářeni“ zcela specifickou skladbou historických dějů – velice kvalifikovaně srovnávají s nastupujícími generacemi (výrazně s důrazem na hodnotové orientace), s tím, že generace mladých už je více utvářena ne společenskými událostmi, ale bezprostředními potřebami spíše materiální povahy. Charakteristiky, determinace, vzájemné propojení jednotlivých generací, jejichž návaznosti lze považovat za významné metodologické východisko následné podrobné analýzy generace seniorů.

Autoři, v podstatě v chodu výkladu stavu a postavení seniorů (i dalších generací) představují svou metodologickou kuchyni a to v podobě výzkumu tzv. „třígeneračního sociálního vlákna“ (respondent, jeho rodiče a prarodiče). Předkládají přesně metodiku výzkumů včetně

vysvětlení pojmů spojených s tímto výzkumem. V tomto smyslu může být tato publikace příkladem představení cest, jakými se autor dopracovává k pravdivému poznání. Vše to proloženo ještě naplněním základní teze o prolínání „velkých a malých historií“ při tvorbě současné generace seniorů (s výrazným důrazem na „zlatá šedesátá a na „Pražské jaro“, kterému zejména přikládají nesmírný význam pro formování dnešních seniorů. Z toho lze ovšem vyvodit i skutečnost, že další generace seniorů bude pravděpodobně jiná (výrazně jiná) a tedy bude nezbytné znovu provádět další výzkumy.

Na předložené práci je třeba ocenit i samotnou strukturu celé studie. Po velice rozsáhlé teoreticko metodologické přípravě, která je proložena nejrůznějšími konkrétními analýzami situací, událostí, pojmů, jevů, přistupují autoři k velice podrobnému předložení stavu, situace, postavení, hodnocení, zasazení do společnosti současné generace seniorů. Závěry a hodnocení jednotlivých stránek a kvalit života seniorů představují jednak vyhodnocení předchozích teoretických a historicko společenských rozborů a jednak výsledky velice rozsáhlého výzkumu samotných seniorů i ostatní populace v naší společnosti. Při tom všem autoři zachovávají ono vymezení současné generace seniorů jako zcela specifické generace, utvářené specifickou a zřejmě neopakovatelnou skladbou společenských událostí během jejich životní dráhy. Zde autoři předkládají podrobně analyzované jednotlivé stránky života seniorů v naší společnosti, hodnocení těchto seniory svého stavu a situace, i hodnocení jednotlivých stránek života seniorů ostatní populací. Vše podloženo i kvantitativními údaji o těchto jevech a názorech, vše doplněno grafy a diagramy, které zpřesňují nejen ony kvantitativní údaje, ale především závěrečné analýzy jednotlivých kvalit. A opět je třeba vyzvednout při zpracování jakékoliv otázky (změny v porodnosti, prodlužování střední délky života, věk odchodu do důchodu, životní styl seniorů atd.) porovnávat seniory s mladšími generacemi, což umožňuje velmi dobře zorganizovaný výzkum. Každý z analyzovaných fenoménů je předkládán jako „životní vývoj“ (např. „životní styl“ od dětství a změny v každé etapě života; velmi kvalitně udělaný vývoj rodiny jako zázemí pro „seniory v rodině“).

Specifická část věnovaná „současné generaci seniorů“ (kap. 6. a 7.), ve které se analyzují výzkumem získané poznatky, je už nejen prohloubením poznání současných dědečků a babiček, ale přímo výzvou k přehodnocení mnohých názorů na stáří a zejména výzvou k jednání se seniory, k opatřením i společenských orgánů ve vztahu k seniorům, k řešení mnoha problémů, které senioři v naší společnosti mají. Otázky gramotné kultury a kyberkultury, senioři a počítače a internet, práce, zaměstnání a zdravotní situace, ekonomická situace, hodnoty, význam a funkce stáří a seniorů ve vědomí společnosti, až po otázky filozoficko antropologické funkce stáří ... vše předloženo na základě nejen výpovědí seniorů i

další populace, ale i na základě rozborů reálného stavu. V těchto souvislostech lze považovat za zvláště závažnou otázku, kterou autoři předkládají a vlastně adresují odpovědným orgánům: otázku připravenosti (nebo spíše nepřipravenosti) na stárnutí společnosti, které (jak ukazují rozborů – a to nejen v této publikaci) je nevyhnutelné.

Celá rozsáhlá studie je uzavřena výpověďmi tří společensky významných seniorů a rozhovory s nimi. Každý z jiné oblasti života (diplomat, hudebník, vědec). Toto uvedení velice citlivě uzavírá velice lidskou syntézou komplex kritických analýz.

Práce obou autorů představuje velice kvalitní analýzu současné generace seniorů na pozadí kritického vnímání společenských poměrů. Vytvořením teoretických východisek sám autoři základní rámec pro organizaci a vyhodnocení výsledků výzkumu, dílčích i obecnějších charakteristik seniorů, jejich stavu, jejich situací, ale i celé řady s nimi spojených fenoménů. Práci lze plně doporučit publikovat. Měla by zajímat a přinést bohatství poznání nejen příslušníkům starších generací, ale i veškeré populaci naší společnosti.